

Lidia Klos*

Uniwersytet Szczeciński

REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU ŻYCIA W POLSCE NA PODSTAWIE BADAŃ CBOS

Streszczenie

Czy w Polsce nadal istnieje przekonanie, że poziom życia w różnych regionach jest znacznie lepszy lub zdecydowanie gorszy? Na to pytanie autorka artykułu stara się odpowiedzieć na podstawie wyników badań przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) w grudniu 2013 roku. Punktem odniesienia są analogiczne badania CBOS z 1996 roku. Wówczas ponad dwie trzecie badanych (71%) uznało, że w niektórych regionach Polski żyje się gorzej niż w innych. Czy wydarzenia ostatnich siedemnastu lat, np. wstąpienie do UE, wpłynęły na obecne odczucia badanych, czy też pozostały one bez zmian? Na to i inne pytania starano się odpowiedzieć w niniejszym artykule.

Słowa kluczowe: warunki życia, poziom życia, zróżnicowanie przestrzenne

Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu pojęcie poziomu życia nie jest jednoznacznie zdefiniowane. Zgodnie z jedną z pierwszych definicji, sformułowaną w 1976 roku, na jakość życia składa się stopień zaspokojenia potrzeb w określonych z góry dziedzinach życia, takich jak: małżeństwo, życie rodzinne, zdrowie, sąsiedzi, znajomi, zajęcia domowe, praca zawodowa, życie w danym kraju, miej-

* Adres e-mail: Lidia.Klos@wneiz.pl.

sce zamieszkania, czas wolny, warunki mieszkaniowe, wykształcenie i standard życia¹.

Pojęcie poziomu życia ludności często stosowane jest zamiennie z pojęciem warunków życia (bytu) ludności. Warto jednak zaznaczyć, że terminy dotyczące tych zagadnień różnią się od siebie. Warunki życia na ogół określają całokształt czynników determinujących zaspokojenie potrzeb ludzkich, wpływających na poziom życia i możliwości ich zaspokojenia, natomiast poziom życia odnosi się do samego stopnia zaspokojenia potrzeb ludzkich². Dlatego w trakcie prowadzenia badań bardzo trudno jednoznacznie przypisać pewne cechy do odpowiednich kategorii warunków czy poziomu życia. Wynika to z faktu, że np. warunki pracy, sytuacja mieszkaniowa, warunki środowiska naturalnego itp. mogą określać zarówno warunki życia (bytu), jak i poziom życia³.

Celem artykułu jest ocena dynamiki zmian jakości życia w Polsce w ujęciu regionalnym. Materiałem źródłowym do analizy były wyniki badań CBOS odnośnie regionów – miejsc w Polsce, w których badani uważają, że żyje się lepiej, i jakie cechy o tym decydują, oraz miejsc, w których według respondentów żyje się gorzej, i co wówczas odgrywa znaczącą rolę.

1. Regionalne ujęcie zmian jakości życia w Polsce – wyniki badań

Badania na temat poziomu i warunków życia są prowadzone dość regularnie przez Centrum Badania Opinii Społecznej⁴. Tym razem respondenci mieli odpowiedzieć na pytanie odnośnie do poziomu życia w poszczególnych regionach kraju w kategorii regionów, w których jest „lepiej” lub „gorzej” mieszkać.

¹ A. Campbell, P.E. Converse, W.L. Rogers, *The quality of American Life: perception, evaluation, and satisfaction*, Russell Sage Foundation, New York 1976.

² A. Luszniwicz, *Statystyka poziomu życia ludności*, PWN, Warszawa 1972.

³ T. Śmiłowska, *Statystyczna analiza poziomu życia ludności Polski w ujęciu przestrzennym*, Studia i prace ZBSE GUS i PAN, z. 247, Warszawa 1997.

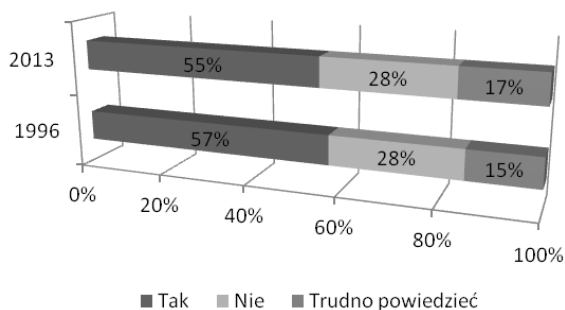
⁴ Patrz: *Poziom życia*, CBOS, Warszawa 2010; *Materiałne warunki życia*, CBOS, Warszawa 2012.

Regiony kraju, w których „lepiej” jest żyć, i czynniki o tym przesądzające

Przeprowadzone przez CBOS badanie na temat *Polska regionalna* daje ciekawe odpowiedzi na obecną sytuację w Polsce i sposób postrzegania kwestii poziomu życia w poszczególnych regionach kraju.

Badanie opinii społecznej pokazuje, iż podobnie jak w badaniu z 1996 roku obecnie ponad połowa Polaków jest przekonana⁵, że w niektórych regionach Polski żyje się lepiej niż w innych. Współcześnie uważa tak 55% respondentów (wykres 1).

Wykres 1. Regiony kraju, w których według respondentów jest lepiej mieszkać niż w innych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CBOS: *Polska regionalna*, Warszawa 2014, s. 1; oraz *Moja miejscowość, region, kraj. Stosunek do miejsca zamieszkania*, Warszawa 1996, s. 14.

Większość badanych, przekonanych o istnieniu lepszych regionów, wskazuje na centralną Polskę jako lepsze miejsce do życia (57%), a co piąty badany uściślił, że chodzi o Warszawę i jej okolice (19%). Co czwarty badany uważa, że w Regionie Północnym mieszka się lepiej niż w innych (25%), a co piąty – że w Północno-Zachodnim (21%).

Ponad 10% badanych, twierdzących, że są lepsze regiony, uważa za nie regiony Północy (16%) lub Południowo-Zachodni (12%). Tylko dla nielicznych

⁵ Komunikat CBOS *Moja miejscowość, region, kraj. Stosunek do miejsca zamieszkania*, Warszawa, luty 1997.

(3%) takim miejscem jest Region Wschodni⁶. Ciekawe, że niezależnie od miejsca zamieszkania badani uznawali najczęściej Region Centralny jako lepsze od innych miejsce do mieszkania. Wskazywała tak przynajmniej połowa mieszkańców wszystkich regionów. Natomiast drugim wskazywanym regionem był region zamieszkiwany przez ankietowanych. Wyjątek w tej kwestii stanowili mieszkańcy Regionu Centralnego, którzy – tak jak pozostali najczęściej – wskazywali swój region, oraz mieszkańcy Regionu Wschodniego, którzy swój region wskazywali rzadziej niż pozostałe (tabela 1).

Tabela 1. Regiony kraju, w których jest lepiej mieszkać

W których regionach kraju jest lepiej mieszkać niż w innych?	Odpowiedzi respondentów z regionu:					
	Centr.	Pd.	Wsch.	Pn.-Zach.	Pd.-Zach.	Pn.
Regiony:	w %*					
Centralny	62	50	67	57	56	50
Południowy	18	41	26	16	21	18
Wschodni	4	2	8	2	0	0
Północno-Zachodni	28	11	19	34	26	17
Południowo-Zachodni	10	10	11	14	32	9
Północny	22	10	14	9	14	27
Inne	19	24	18	12	39	19
Trudno powiedzieć	6	6	3	0	6	1

* Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ można było wymienić dowolną liczbę regionów.

Źródło: Badania CBOS *Polska regionalna...*, s. 4.

Wymienione przez respondentów powody uznania pewnych regionów kraju za lepsze do zamieszkania sprowadzają się zasadniczo do spraw natury ekonomicznej. O pozytywnej ocenie regionu decyduje przede wszystkim sytuacja na rynku pracy, na którą powołuje się ponad połowa udzielających odpowiedzi na pytanie otwarte. Mówią oni o mniejszym zagrożeniu bezrobociem, większych szansach na zatrudnienie, lepszych warunkach pracy – mając na myśli różnice w zarobkach, ale także możliwości rozwoju zawodowego. Uważał tak co czwarty badany. Trzecim spośród najczęściej pojawiających się uzasadnień były różnice w poziomie rozwoju gospodarczego między regionami, wśród których wymieniano m.in.: liczbę inwestycji, stopień uprzemysłowienia, napływ kapitału zagranicznego i funduszy unijnych. Za ledwie co dziesiąty badany

⁶ Badania CBOS *Polska regionalna...*, s. 2–3.

z tej grupy przytacza powody związane z ekologią i przyrodą: m.in. czyste środowisko, dobre warunki klimatyczne, spokój, walory krajobrazowe. Tyle samo badanych wymienia warunki życia – wyższe zarobki, tańsze utrzymanie, wyższy poziom życia. Niespełna 6% badanych przywiązuje też wagę do infrastruktury regionu – komunikacji, telefonizacji, stanu dróg, sieci wodociągów, zaopatrzenia w towary, nasycenia urzędami. Argumentami przemawiającymi za pozytywną oceną regionu są również: kultura, perspektywy i możliwości rozwoju, gospodarność i samorządność jego mieszkańców (6%). Natomiast niespełna 1% badanych uznało, że wpływ na uznanie miejsca zamieszkania za lepsze czy gorsze ma łatwiejszy dostęp do służby zdrowia i jej lepsza organizacja oraz utożsamianie się z danym obszarem jako miejscem urodzenia (wykres 2).

Wykres 2. Kryteria wyboru danego regionu jako miejsca zamieszkania

Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli wymienić kilka powodów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań CBOS *Polska regionalna...*, s. 5.

Podobne uzasadnienia wyboru danego regionu jako miejsca, w którym lepiej jest żyć niż w innych, wystąpiły również w badaniu CBOS z 1996 roku⁷.

⁷ Jednakże bezpośrednie porównanie wyników obu badań jest do końca niemożliwe z powodu zmian wprowadzonych na skutek reformy administracyjnej. Można jedynie wskazać na

Wówczas badani jako najczęstszą przyczynę klasyfikacji miejsca jako lepszego do życia również wskazywali rynek pracy jako istotny czynnik różnicujący sytuację w poszczególnych regionach – uznało tak 52% badanych. Natomiast drugim co do częstotliwości wskazywanym czynnikiem były warunki środowiskowe – uznał tak co piąty badany. Może to mieć uzasadnienie w zdecydowanie gorszych warunkach środowiskowych, jakie wówczas istniały w Polsce. Obecnie na ten element wskazał co jedenasty badany, co mogłoby oznaczać znaczącą poprawę stanu środowiska.

Kolejnymi czynnikami wpływającymi na lepszy poziom życia według badanych były: warunki życia (22% badanych), rozwój gospodarczy (16% badanych) i infrastruktura (12% badanych) oraz dostęp do kultury i edukacji (6% badanych)⁸.

Zasadniczą różnicą, jaką wskazano w badaniu z 1996 roku, była kwestia poziomu rolnictwa oraz związki rodzinne i bezpieczeństwo publiczne, które w ogóle nie pojawiły się w wypowiedziach respondentów badanych współcześnie. Również obecnie niektórzy ankietowani odnosili się do pewnych kategorii, które nie były uwzględniane przez badanych kilkanaście lat temu – a mianowicie gospodarność władz samorządowych i opieka zdrowotna⁹.

Regiony kraju, w których „gorzej” jest mieszkać, i czynniki o tym przesądzające

W odpowiedzi na pytanie, czy są regiony, które można uznać za gorsze od innych dla mieszkańców, 58% Polaków uznało, że tak. W tym przypadku odnotowano znaczącą poprawę w porównaniu z opinią sprzed siedemnastu lat. Wówczas ponad dwie trzecie badanych (71%) uważało, że w niektórych regionach żyje się znacznie gorzej niż w innych¹⁰ (wykres 3).

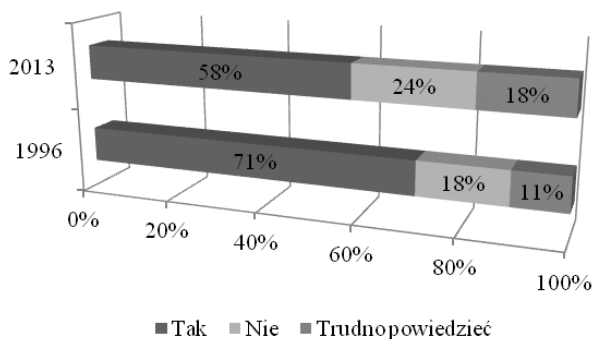
pewne przemiany, jakie dokonały się na przestrzeni czasu dzielącej te badania. Komunikat CBOS *Moja miejscowość, region, kraj...*

⁸ Komunikat CBOS *Moja miejscowość...*, s. 15.

⁹ Badania CBOS *Polska regionalna...*, s. 6.

¹⁰ Komunikat CBOS *Moja miejscowość...*, s. 14.

Wykres 3. Województwa lub regiony kraju, w których gorzej jest mieszkać

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań CBOS *Polska regionalna...*, s. 1; oraz Komunikatu CBOS *Moja miejscowość, region, kraj...*, s. 15.

W tym przypadku blisko co czwarty badany, przekonany, że w niektórych regionach mieszka się gorzej, za takie miejsce uważa wschodnią Polskę (24%). Niezależnie od tych tak ogólnie sformułowanych wskazań, 14% stwierdziło, że jest to województwo podlaskie, 5% wymieniło Suwalszczyznę, a 4% – Białostocczyznę. Ponadto co dziesiąty badany odpowiadający na pytanie (11%) wskazał na województwo podkarpackie, 5% – na Bieszczady, a 2% – na Rzeszowszczyznę. Województwo lubuskie wymienił co dziesiąty badany, świętokrzyskie wskazało 3%, a Kielecczyznę – 1% badanych. Jedynie 11% badanych uważało, że regionem gorszym do zamieszkania jest województwo śląskie, a 8% mówiło tak o warmińsko-mazurskim. Pozostałe województwa wymieniano sporadycznie¹¹.

Podsumowując, dwie trzecie badanych, przekonanych, że w niektórych regionach mieszka się gorzej, uważa za takie miejsce Region Wschodni (66%). Blisko co szósty wskazał na Region Północny, a co ósmy (13%) – na Południowy. Inne regiony kraju wymienione były bardzo rzadko.

W tym przypadku całkowicie potwierdza się przytoczony podział kraju na Polskę Wschodnią i Zachodnią. Tak jak panuje przekonanie o uprzywilejowanej pozycji Regionu Centralnego, tak samo powszechna jest opinia o złej sytuacji mieszkańców Regionu Wschodniego. Co ciekawe, to sami mieszkańcy Regionu

¹¹ Badania CBOS, *Polska regionalna...*, s. 6–7.

Wschodniego jako najmniej atrakcyjny wskazali właśnie swój region (58% jego mieszkańców; tab. 2).

Tabela 2. Regiony kraju postrzegane jako miejsca gorsze do zamieszkania

W których regionach kraju jest gorzej mieszkać niż w innych?	Odpowiedzi respondentów z regionu:					
	Centr.	Pd.	Wsch.	Pn.-Zach.	Pd.-Zach.	Pn.
Regiony:	w %*					
Centralny	2	5	3	2	8	3
Południowy	23	8	13	11	14	10
Wschodni	62	65	58	63	61	55
Północno-Zachodni	5	2	2	5	4	1
Południowo-Zachodni	0	4	1	4	3	4
Północny	16	14	7	10	8	22
Inne	24	17	19	15	27	18
Trudno powiedzieć	2	5	6	6	6	4

* Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ można było wymienić dowolną liczbę regionów.

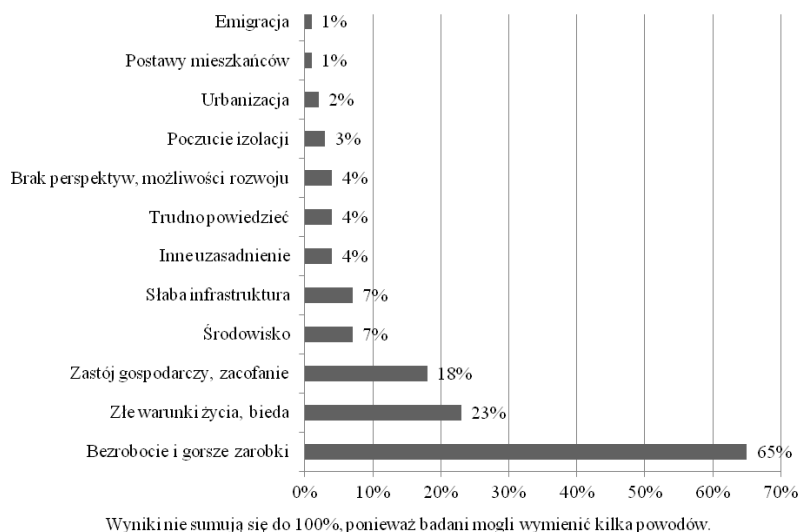
Źródło: Badania CBOS *Polska regionalna...*, s. 9.

Wymienione przez respondentów powody uznania pewnych regionów kraju za gorsze do zamieszkania są paralelne do już omawianych w przypadku regionów, w których żyje się lepiej. Ponownie i tym razem o negatywnej ocenie regionu decyduje przede wszystkim sytuacja na rynku pracy. Ponad dwie trzecie udzielających odpowiedzi na to pytanie (otwarte) mówi o zagrożeniu bezrobociem, braku miejsc pracy, a także o gorszych zarobkach (65%).

Co czwarty (23%) badany wskazywał na miejsca, gdzie jest więcej biedy, panują gorsze warunki i niższy standard życia. Blisko co piąty (18%) wspomniał o zastoju gospodarczym w pewnych regionach (brak przemysłu, inwestycji, a nawet mniejsze dotacje unijne). Wskazanie na zbliżoną rangę 7% ankietowanych uzasadniało czynnikami środowiskowymi, m.in. stopniem degradacji środowiska naturalnego czy mniej sprzyjającym klimatem oraz słabą infrastrukturą w niektórych regionach. Natomiast 4% badanych mówiło o braku perspektyw i możliwości rozwoju oraz innych, bliżej niesprecyzowanych przyczynach. Problematyczny okazuje się także zbyt niski poziom urbanizacji niektórych części kraju, powodujący poczucie izolacji dla 3% badanych, jak i zbyt wysoki – prowadzący do przeludnienia i nadmiernego hałasu (dla 2% ankietowanych). Choć tylko nieliczni badani wskazali na postawy mieszkańców i zjawisko migracji (po 1%), to pojawienie się tego ostatniego czynnika wśród powodów

gorszej sytuacji w niektórych regionach można uznać za symptomatyczne (wykres 4).

Wykres 4. Kryteria wyboru danego regionu jako miejsca, w którym mieszka się gorzej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań CBOS *Polska regionalna...*, s. 10.

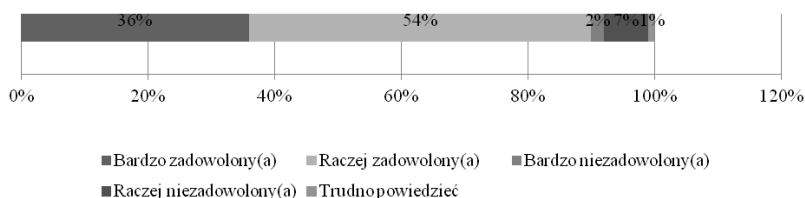
Obecnie badani, uzasadniając wskazanie regionów, w których według nich żyje się gorzej, stosowali podobne kryteria oceny, jak ankietowani w badaniu z 1996 roku. Wtedy również decydujące znaczenie upatrywano w warunkach ekonomicznych, tj. bezrobociu i złych warunkach życia – wskazało tak w sumie 75% badanych. Natomiast zdecydowanie wyższą pozycję przypisywano wówczas jakości środowiska. Dla 33% badanych była to kategoria istotna z punktu widzenia „gorszych” regionów życia. W analogicznym badaniu z 1996 roku pojawiły się nowe kategorie, których nie wskazywano obecnie, jak np.: zaniedbania cywilizacyjno-kulturowe i „zawieruchy historii” czy sytuacja na wsi – wskazał tak wówczas co jedenasty badany¹². Obecnie brak takich wskazań może jednoznacznie potwierdzać zniesienie dysproporcji – a przynajmniej przekonanie o nich – w poziomie życia na wsi i w mieście. Z kolei w terażniej-

¹² Komunikat CBOS *Moja miejscowość...*, s. 16.

szym badaniu, podobnie jak przy określaniu lepszych do życia regionów, rzadziej niż przed kilkunastoma laty wymieniano czynniki środowiskowe i nie odwoływano się do kwestii bezpieczeństwa publicznego. Jako nowe natomiast pojawiły się kategorie „brak perspektyw” i „duża skala emigracji z regionu”¹³.

Zdecydowana większość Polaków jest jednak zadowolona, że mieszka w tym, a nie innym regionie – 36% jest bardzo zadowolonych, a 54% – raczej zadowolonych. Tylko co jedenasty Polak (9%) jest niezadowolony z mieszkania w określonym województwie (wykres 5).

Wykres 5. Poziom zadowolenia z miejsca zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań CBOS *Polska regionalna...*, s. 11.

Co ciekawe, poziom zadowolenia tylko w niewielkim stopniu zależy od regionu, w którym mieszkają badani, a różnice są raczej zaskakujące w kontekście wcześniej przedstawianych danych. Jest bardzo ciekawe, że największy odsetek niezadowolonych jest w Regionie Centralnym (12%), najmniejszy zaś – w Regionie Południowo-Zachodnim (5%).

Tabela 3. Poziom zadowolenia z miejsca mieszkania w zależności od regionu

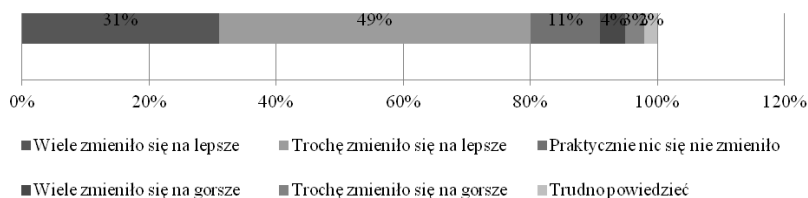
Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) z tego, że mieszka Pan(i) w tym regionie, województwie?	Odpowiedzi mieszkańców regionu:					
	Centr.	Pd.	Wsch.	Pn.-Zach.	Pd.-Zach.	Pn.
	w %					
Bardzo zadowolony(a)	37	42	34	36	41	24
Raczej zadowolony(a)	51	50	54	57	53	65
Raczej niezadowolony(a)	10	6	8	5	4	8
Bardzo niezadowolony(a)	2	1	2	1	1	1
Trudno powiedzieć	0	1	2	1	1	2

Źródło: Badania CBOS *Polska regionalna...*, s. 11.

¹³ Badania CBOS *Polska regionalna...*, s. 10.

Ankietowani dostrzegają pozytywne zmiany, jakie zaszły w ich regionach po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Co trzeci (31%) przyznaje, że w jego województwie wiele zmieniło się na lepsze, a niemal połowa (49%) zauważyła pozytywne zmiany. Natomiast co dziewiąty badany (11%) twierdzi, że w jego regionie w ciągu ostatnich dziesięciu lat praktycznie nic się nie zmieniło, jedynie według co czternastego (7%) sytuacja się pogorszyła (wykres 6).

Wykres 6. Stopień zmian w regionie, województwie zamieszkania od czasu wejścia Polski do UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań CBOS *Polska regionalna...*, s. 12.

Podsumowanie

Utrzymujący się od lat podział Polski na tak zwaną Polskę Wschodnią i Zachodnią, odzwierciedlający poziom rozwoju gospodarczego, a tym samym będący odpowiednikiem poziomu życia mieszkańców, znalazł potwierdzenie również w cytowanym badaniu.

Nadal większość Polaków uważa, że w kraju są regiony, w których mieszka się lepiej niż w innych, i takie, w których mieszkańcom żyje się znacznie trudniej. Według badanych w lepszej sytuacji są mieszkańcy województw: mazowieckiego, wielkopolskiego, małopolskiego, dolnośląskiego i pomorskiego. Miejscem gorszym do zamieszkania jest wschód Polski: województwa Regionu Wschodniego i warmińsko-mazurskie.

Wśród głównych powodów zróżnicowania regionalnego, zdaniem badanych, znajduje się przede wszystkim sytuacja na lokalnym rynku pracy, która przesądza o zamożności lub ubóstwie mieszkańców. To właśnie dostępność pracy i warunki, na jakich jest podejmowana, dzieli Polskę na bogatszą i biedniejszą, a tym samym na regiony, w których żyje się lepiej niż w innych.

Literatura

- Badania CBOS *Polska regionalna*, CBOS, Warszawa 2014.
- Flanagan J.C., *Measurement of quality of life: current state of the art*, „Archives of Physical Medicine and Rehabilitation” 1982, nr 63.
- Komunikat CBOS *Moja miejscowość, region, kraj. Stosunek do miejsca zamieszkania*, CBOS, Warszawa 1997.
- Luszniewicz A., *Statystyka poziomu życia ludności*, PWN, Warszawa 1972.
- Markowski T., *Lokalna polityka kształtowania warunków bytowych w świetle teorii efektów zewnętrznych*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Łódź 1987.
- Rapley M., *Quality of Life Research – a critical introduction*, SAGE Publications Ltd, London–Thousand Oaks–Dehli 2003.
- Śmiłowska T., *Statystyczna analiza poziomu życia ludności Polski w ujęciu przestrzennym*, Studia i prace ZBSE GUS i PAN, z. 247, Warszawa 1997.

REGIONAL DIFFERENCES IN THE LIFE CONDITIONS IN POLAND BY THE PORC (CBOS)

Abstract

Does there exist a conviction that it is still better to live in some regions of Poland while in others living conditions are worse? This question is explored by the author of this article on the basis of a research conducted by the Public Opinion Research Centre (CBOS) in December 2013. The point of reference is an analogous study also conducted by CBOS in 1996, where more than two-thirds of respondents (71%) considered life conditions in some regions of Poland worse than in others. Did the developments that took place in the last seventeen years as for instance Poland’s accession to the European Union have an impact on the judgments of respondents in this respect or is the situation rather unchanged. This article is an attempt to answer these and other questions.

Keywords: living conditions, quality of life, spatial diversity

JEL Code: R13

Translated by Beata Wilga